

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

©2025 СОТНИК В. В., НІКОЛАЙЧУК Ю. О.

УДК 339.9:355.01(477)
JEL: E65; F52; H56; N4

Сотник В. В., Ніколайчук Ю. О. Вплив воєнних дій на території України на формування стратегії економічної безпеки держави

У статті досліджено вплив війни на формування стратегії міжнародної економічної безпеки держави в умовах глобальних викликів, геополітичної нестабільності, економічних санкцій та порушення світових ланцюгів постачання. Показано, що воєнний конфлікт кардинально змінює пріоритети державної політики – від орієнтації на розвиток і зростання до забезпечення виживання, мобілізації ресурсів та зміцнення оборонного потенціалу. Проаналізовано зміни у стратегічних підходах до управління економічною безпекою України, акцентовано увагу на переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків, підвищенні ролі енергетичної незалежності, цифровізації, розвитку оборонно-промислового комплексу та створенні нових інституцій управління кризами. Визначено ключові напрями адаптації економічної системи до умов війни: запровадження сценарного планування, формування індикаторів вразливості до гібридних загроз, створення гео економічних карт ризиків і використання міжнародної допомоги як елемента фінансової стійкості. Показано досвід інших держав, зокрема Південної Кореї, Ізраїлю, Фінляндії, ФРН, які досягли економічного прориву після воєнних конфліктів. Зроблено висновок, що війна стає каталізатором переосмислення стратегічних підходів до безпеки, стимулює інституційне оновлення, розвиток інновацій та створення гнучкої моделі економічного управління, спрямованої на відновлення, стабільність і міжнародну інтеграцію.

Ключові слова: воєнні дії, економічна безпека, стратегія, відновлення, стійкість, економічна політика, міжнародна підтримка.

Рис.: 5. Табл.: 2. Бібл.: 8.

Сотник Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту імені професора Й. С. Завадського, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна)

E-mail: vikasotnyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0507-2348>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HNS-4033-2023>

Ніколайчук Юрій Олександрович – магістрант, Західноукраїнський національний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна)

E-mail: uranikolaychuk3@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7559-8557>

UDC 339.9:355.01(477)
JEL: E65; F52; H56; N4

Sotnyk V. V., Nikolaichuk Yu. O. The Impact of Military Actions on the Territory of Ukraine on the Formation of the State's Economic Security Strategy

The article examines the impact of the war on the formation of the State's international economic security strategy under conditions of global challenges, geo-political instability, economic sanctions, and disruptions in global supply chains. It is shown that armed conflict fundamentally changes the priorities of State policy from a focus on development and growth to ensuring survival, mobilizing resources, and strengthening defense potential. The article analyzes changes in strategic approaches to managing Ukraine's economic security, emphasizing the reorientation of foreign economic relations, the growing role of energy independence, digitalization, the development of the defense-industrial complex, and the creation of new crisis management institutions. The key directions of economic system adaptation to wartime conditions are identified: the introduction of scenario planning, the formation of vulnerability indicators to hybrid threats, the creation of geo-economic risk maps, and the use of international assistance as an element of financial resilience. The study presents the experience of other countries (South Korea, Israel, Finland, and Germany) that achieved economic breakthroughs after armed conflicts. It is concluded that war acts as a catalyst for rethinking strategic approaches to security, stimulating institutional renewal, innovation development, and the creation of a flexible model of economic governance aimed at recovery, stability, and international integration.

Keywords: military actions, economic security, strategy, recovery, resilience, economic policy, international support.

Fig.: 5. Tabl.: 2. Bibl.: 8.

Sotnyk Victoriia V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management named after Professor I. S. Zavadsky, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (15 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine)

E-mail: vikasotnyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0507-2348>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HNS-4033-2023>

Nikolaichuk Yurii O. – Master's Student, West Ukrainian National University (11 Lvivska Str., 46009, Ukraine)

E-mail: uranikolaychuk3@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7559-8557>

В умовах сучасних глобальних викликів, а саме, при проведенні бойових дій, посиленні економічної нестабільності, порушенні ланцюгів поставок, а також геополітичній нестабільності важливим питанням постає формування ефективної стратегії економічної безпеки держави. При цьому це стає не лише питанням збереження суверенітету, а й ключовим чинником довгострокового сталого розвитку країни. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки дієвих стратегій, які б враховували нові виклики та сприяли зміцненню економічного потенціалу України на світовій арені. Дослідження цієї теми має практичне значення в аспекті формування політики держави, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також при забезпеченні економічної стабільності в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз.

Ця проблема привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що підтверджує її актуальність та важливість. Як зазначає О. О. Глушенко, війна зумовлює переосмислення ролі державної політики у сфері безпеки від традиційного орієнту на зростання економіки до пріоритету збереження суверенітету, стійкості та обороноздатності [2]. Вчений наголошує, що стратегічне управління економічною безпекою повинно спиратися на гнучкі інструменти прогнозування, адаптації та координації між секторами економіки. Схожої думки дотримується О. Соколов, який підкреслює необхідність формування воєнно-економічної моделі держави, здатної забезпечувати мобілізацію ресурсів у кризових умовах [5]. На його переконання, ефективна стратегія економічної безпеки в період війни має поєднувати економічну стабілізацію з нарощуванням оборонного потенціалу та розвитком оборонно-промислового комплексу. Натомість К. М. Бліщук акцентує увагу на ролі державного регулювання у сфері національної економічної безпеки, наголошуючи на необхідності створення системи сценарного планування, що дозволяє враховувати гібридні загрози, а також на формуванні індикаторів економічної стійкості, які відображають здатність держави протидіяти воєнним викликам [1].

У звітах про виконання Державного бюджету України [3] зазначається, що під впливом воєнних дій структура Державного бюджету та фінансових пріоритетів зазнала істотних змін, зокрема основні ресурси спрямовано на оборону, соціальну підтримку та відновлення критичної інфраструктури. Це підтверджує думку дослідників про перехід державної політики від розвитку до збереження та мобілізації.

На міжнародному рівні, за даними Center for Strategic and International Studies [6], стратегія економічної безпеки має базуватися на забезпеченні стій-

кості ланцюгів постачання та енергетичній незалежності, тоді як European Union Chamber of Commerce in China [7] підкреслює значення диверсифікації економічних зв'язків і зміцнення фінансової автономії держав у період криз. Міжнародний валютний фонд, аналізуючи фінансову допомогу Україні, наголошує, що міжнародна підтримка є ключовим чинником стабілізації, але потребує поєднання із внутрішніми інституційними реформами.

Отже, узагальнення наукових поглядів свідчить, що війна виступає не лише деструктивним, а й трансформаційним чинником у формуванні стратегії економічної безпеки. Вчені сходяться на думці, що сучасна стратегія повинна поєднувати мобілізаційну модель управління, антикризові фінансові механізми, інституційне оновлення та міжнародну кооперацію, що забезпечить адаптацію національної економіки до нових геополітичних реалій.

Проведення бойових дій на території будь-якої країни є одним із найглибших дестабілізуючих чинників, що радикально змінює як внутрішні економічні пріоритети держави, так і її зовнішню політико-економічну поведінку. Умови воєнного конфлікту створюють нову реальність, у якій стратегія економічної безпеки країни потребує оперативного перегляду, посилення та адаптації до непередбачуваних загроз. У першу чергу Україні необхідно переформатувати власні стратегічні пріоритети, оскільки продовження воєнних дій змушує державу перенаправляти ресурси на першочергові завдання обороноздатності, забезпечення стійкості критичної інфраструктури, енергетичної безпеки та продовольчої самозабезпеченості. У стратегії економічної безпеки країни на перший план виходять питання збереження економічного суверенітету, мінімізації залежності від агресора та пошуку надійних міжнародних партнерів.

Водночас відбувається зростання як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків. Так, воєнний стан дестабілізує валютний ринок, інвестиційний клімат і логістичні ланцюги, призводить до втрати виробничих потужностей і людського капіталу, а також зменшує доступ до фінансування на міжнародних ринках капіталу. Ці фактори спонукають державу до посилення інструментів ризик-менеджменту, зокрема до проведення індикативного планування, оцінки вразливості та багаторівневого сценарного моделювання.

В умовах ведення бойових дій зростає роль міжнародної кооперації. У ситуації воєнного конфлікту держава активізує політичні, торговельні та безпекові альянси, використовує інституційні механізми міжнародної підтримки, зокрема гарантії, кредити, гранти, санкційний тиск проти

агресора, а також залучає такі організації, як G7, Світовий банк, ЄС, МВФ, НАТО, ООН для формування колективної безпеки, що сприяє захисту національних економічних інтересів. Усе це змінює гео економічну орієнтацію держави та формує нові вектори стратегічної інтеграції. Крім того, у країні відбувається інституційна перебудова. Війна прискорює реформи в системі стратегічного планування, сприяє створенню антикризових центрів управління, впровадженню цифрових систем моніторингу безпеки, зокрема у сфері кіберзахисту, охорони даних та інфраструктури, а також розширенню повноважень органів національної безпеки в економічній сфері.

Крім цього, поступово формується післявоєнна стратегія відновлення. Паралельно з короткостроковими заходами, спрямованими на стабілізацію та виживання, держава розробляє довгострокову стратегію відбудови, яка передбачає відновлення виробництва, залучення інвестицій, реконструкцію зруйнованої інфраструктури та перехід до моделі економіки стійкості й інноваційного розвитку. В умовах війни це стає не лише економічною необхідністю, а й питанням національного виживання. На рис. 1 відображено

зміщення акцентів стратегічних підходів держави в період воєнного стану.

У табл. 1 наведено порівняльну характеристику особливостей формування стратегії економічної безпеки до бойових дій та в умовах воєнного стану в країні. Це дозволяє виявити ключові зміни у пріоритетах механізмів реагування національною економікою за умов посиленої зовнішньої нестабільності. Проведене порівняння демонструє, що воєнні виклики трансформують економічну безпеку з переважно економічного інструмента в системний засіб забезпечення стійкості держави, її адаптації до глобальних ризиків і відновлення.

Для прикладу, до початку ведення воєнного стану Україна переважно зосереджувалася на інтеграції до єдиного ринку Європейського Союзу, розвитку цифрової економіки та залученні іноземних інвестицій. Після початку повномасштабної агресії відбулося суттєве зміщення акцентів у бік розвитку воєнної економіки, забезпечення енергетичної незалежності, державного контролю над критично важливими галузями та активного залучення міжнародної фінансової допомоги. У цей період було ухвалено Стратегію економічної безпеки України до 2025 року, яка вра-

Рис. 1. Вплив воєнного стану на стратегічні підходи до розвитку країни

Джерело: сформовано авторами за даними [2; 5].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика особливостей формування стратегії економічної безпеки до бойових дій та в умовах воєнного стану в країні

Критерій	До бойових дій	В умовах воєнного стану
Пріоритети	Сталість розвитку, зростання, інвестиції	Виживання, мобілізація, мінімізація втрат
Фокус зовнішньої політики	Розширення торговельних партнерств, інвестування	Санкційна дипломатія, залучення міжнародної допомоги, ізоляція агресора
Ризики	Глобальні кризи, інфляція, конкуренція	Втрати виробництва, руйнація інфраструктури, блокада
Інструменти	Інвестиційні стимули, лібералізація, PEST-аналіз	Кризове бюджетування, економічна мобілізація, форсайт, сценарне планування
Участь держави в економіці	Помірна, регулівна	Активна, централізована, координаційна
Інституції	Економічні агентства, Мінекономіки, банки розвитку	Штаби відновлення, антикризові центри, надзвичайні фонди
Мета стратегії	Підвищення конкурентоспроможності	Відновлення та стійкість у післявоєнний період

Джерело: сформовано авторами за даними [1; 2].

ховує воєнні загрози та необхідність формування нової архітектури економічної стійкості держави.

Для глибшого розуміння трансформацій стратегічних підходів до забезпечення економічної безпеки доцільно проаналізувати міжнародний досвід країн, які пройшли через воєнні конфлікти та змогли не лише відновити, а й зміцнити свої економічні системи. Ізраїльський досвід є показовим у контексті поєднання безпекових і економічних цілей. У 1950–1970-х роках країна формувала модель мобілізаційної економіки, здатної швидко перебудовуватися під впливом військових конфліктів. Стратегія економічної безпеки Ізраїлю традиційно включала елементи інноваційного захисту, імпортозаміщення, технологічного домінування, зокрема у сфері кібербезпеки. Саме така модель дала змогу забезпечити стабільність і високий рівень адаптивності економіки до зовнішніх викликів. Не менш цінним є досвід Південної Кореї, яка після завершення Корейської війни реалізувала низку п'ятирічних планів економічного відновлення, що поєднували оборонні, промислові та торговельні аспекти. Її стратегія безпеки базувалася на поєднанні зовнішньополітичної підтримки США з політикою технологічної самодостатності, яка стала запорукою економічного прориву та становлення держави як провідного індустріального центру регіону.

Досвід Грузії після збройного конфлікту 2008 року свідчить про значення інституційного реформування для підвищення економічної стійкості. Зокрема, було здійснено реструктуризацію державних інституцій, посилено функції митних

і фіскальних органів, модернізовано систему державних закупівель, а також розширено міжнародне партнерство. Важливою складовою післявоєнного відновлення стала цифровізація управлінських процесів та інтеграція в європейські ринки через механізми ЄС і СОТ.

Наведені приклади переконливо доводять, що війна виступає каталізатором трансформації стратегічних підходів до забезпечення економічної безпеки. Відбувається глибоке переосмислення національних пріоритетів, модернізація економічної структури та розширення ролі держави як координатора кризових процесів. Успішні міжнародні кейси свідчать, що навіть в умовах воєнних дій можливо досягти економічного стрибка, якщо поєднати ефективне управління ресурсами, стратегічне планування та інституційні реформи.

У табл. 2 здійснено порівняльний аналіз успішних кейсів країн, які продемонстрували значне економічне зростання внаслідок адаптації до воєнних викликів.

Ці приклади переконливо доводять, що стратегія міжнародної економічної безпеки є не лише інструментом запобігання загрозам, а й індикатором здатності держави до мобілізації власних можливостей у кризових умовах. Ключовими чинниками успіху виступають гнучкість економічної політики, спроможність державних інституцій швидко адаптуватися до нових викликів, формування стійкої інституційної архітектури управління, здатної ефективно функціонувати в умовах невизначеності,

Успішні кейси країн світу, які привели до економічного стрибка після війни

Країна	Передумови та рішення	Результати та стратегії безпеки
Південна Корея	Після Корейської війни (1950–1953 рр.) економіка країни лежала в руїнах, ВВП на душу населення був одним з найнижчих у світі. Уряд сформував п'ятирічні плани стратегічного відновлення, орієнтовані на індустріалізацію, експорт, інвестиції в освіту	У результаті країна вийшла з бідності, сформувала інноваційно-технологічну економіку з глобальною конкурентоспроможністю (Samsung, Hyundai тощо). Стратегія безпеки орієнтувалася передусім на опору на США, розвиток оборонної економіки, кіберзахист, мінімізацію залежностей
Фінляндія	Втратила значні території у війні з СРСР (1939–1944 рр.), зазнала економічної ізоляції та зробила ставку на нейтралітет у зовнішній політиці, реформувала державне управління, інвестувала в освіту та ІТ	Поступово перетворилася з аграрної держави на одну з провідних інноваційних економік світу. Стратегія безпеки фокусується на балансі між Сходом і Заходом, зміцненні торговельних союзів та інститутів
Ізраїль	Багаторічні війни із сусідами, постійні теракти, енергетична блокада призвели до розвитку оборонно-промислового комплексу, ІТ-сектора, сільського господарства в умовах нестачі води	Країна стала регіональним лідером у високих технологіях та експорті інновацій. Стратегія безпеки концентрується на інтеграції армії та бізнесу, масовій мобілізації ресурсів під безпекові потреби та програми "Start-up Nation"
ФРН після Другої світової війни	Було повністю знищено інфраструктуру, втрачені території, продовжувалася виплата репарацій та здійснювався окупаційний контроль. Завдяки плану Маршалла відбувалася поступова інтеграція в західноєвропейські структури	Результатом стало «німецьке економічне диво», що є потужним індустріальним проривом. Стратегія безпеки базувалася на тому, що економіка стала основою для захисту від повторного радикалізму. НАТО виступав як безпековий фундамент

Джерело: сформовано авторами за даними [6–8].

а також інтеграція безпекових, економічних і соціальних інтересів у єдину стратегічну модель розвитку.

Оцінка Стратегії міжнародної економічної безпеки України за 2024 рік свідчить про її значну адаптивність до умов воєнного стану. Україна продемонструвала виняткову стійкість економічної системи, забезпечивши фінансову підтримку оборонного сектора на безпрецедентному рівні: витрати на оборону у 2024 р. становили близько 30% ВВП, що є одним із найвищих показників у світі (рис. 2).

Це свідчить про пріоритетність безпекової складової у структурі національної економіки та перехід до моделі стратегічного управління, зорієнтованої на довгострокову стабільність, відновлення та інтеграцію у глобальний безпековий простір. За 2020–2021 роки витрати на оборону зросли після початку агресії 2014 р., але залишалися в межах 3–5%. У 2022 р. відбувся різкий стрибок до 25,9% ВВП унаслідок повномасштабного вторгнення. Протягом 2023 р. витрати на оборону досягли 36,6%, що стало одним із найвищих показників у світовій практиці (військова мобілізація – найвищий процент від ВВП). Натомість у 2024 р., за різ-

ними оцінками, витрати становили приблизно 34% ВВП, іноді доходючи до 37%, ураховуючи військову підтримку з-за кордону. Тому можемо зробити висновки, що з 2022 р. Україна перейшла на мобілізаційний рівень оборонних витрат, що стало вимушеною канвою воєнного виживання. У 2023–2024 рр. спостерігалася стабілізація витрат на рівні 34–37% ВВП, що продемонструвало солідарність суспільства та міжнародної спільноти, але також вказує на необхідність поступової трансформації економічної моделі до післявоєнного розвитку та безпеки.

На рис. 3 відобразимо рівень витрат на оборону в європейських країнах, що дає можливість порівняти з витратами на оборону в Україні.

Україна витрачає на оборону в 15–20 разів більше, ніж середньоевропейська країна НАТО, що свідчить про мобілізаційний характер економіки. Навіть найактивніші східноєвропейські члени НАТО (Польща, Естонія) у 2023 р. витрачали менше 4%, тоді як Україна понад 36%. Європейські країни продовжують поступове нарощування витрат, але жодна з них не досягла навіть половини українських рівнів, попри збільшення загроз з боку РФ.

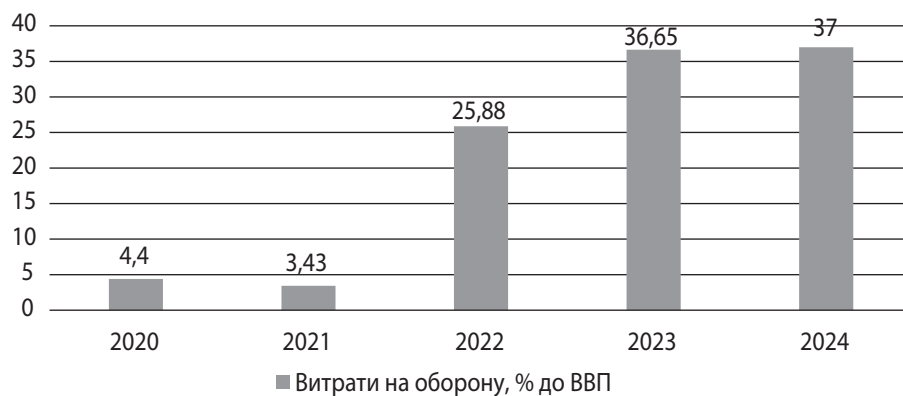

Рис. 2. Динаміка витрат на оборону в Україні за 2020–2024 рр.

Джерело: розраховано авторами за даними [3].

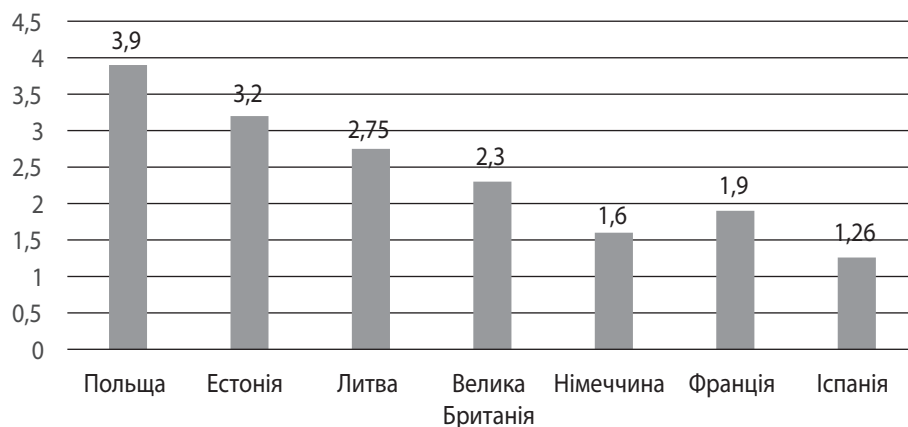

Рис. 3. Динаміка витрат на оборону в країнах Європи у 2024 р., %

Джерело: розраховано авторами за даними [6].

В Україні внутрішні доходи, включно з податками та добровільними внесками, повністю фінансували військові витрати, створюючи умовну мобілізаційну економіку. Проте залишається висока залежність від міжнародної фінансової підтримки. Значний обсяг витрат покривався за рахунок зовнішньої фінансової допомоги – близько 41,6 млрд дол. у 2024 році. Загальна допомога становила понад 105,9 млрд дол., при цьому найбільшими донорами стали ЄС (40,5 млрд дол.), США (28,2 млрд дол.) і МВФ (11,4 млрд дол.). Частка грантів складає понад 30% від загального обсягу, кожен третій долар надається безповоротно [1].

На рис. 4 відображено відсоток міжнародної допомоги по країнах.

Протягом 2022–2024 рр. Україна отримала понад 100 млрд дол. міжнародної фінансової підтримки. У 2022 р. обсяг допомоги становив приблизно 31 млрд дол., у 2023 р. ця сума зросла до 42,6 млрд дол., а станом на листопад 2024 р. зросла ще на 27,2 млрд дол. Важливо зазначити, що понад 30% цієї допомоги надавалися у вигляді безповоротних грантів, тоді як решта є довгостроковими

пільговими кредитами. Ключовими донорами стали Європейський Союз, Сполучені Штати Америки, Міжнародний валютний фонд, Японія, Світовий банк, Канада та Велика Британія. Отримані ресурси були спрямовані переважно на покриття соціальних витрат, гуманітарних потреб і забезпечення бюджетної стабільності держави.

В Україні після повномасштабного вторгнення значно скоротився активний кадровий потенціал – через мобілізацію, еміграцію та внутрішнє переселення, приблизно на 20–27% порівняно з довоєнним періодом. Рівень безробіття досяг пікових значень у 2022–2023 рр. – близько 20%, однак знизився до 14–16% у 2024 році. Рівень зайнятості відновлюється, але триває структурний дефіцит кадрів, наприклад не вистачає робітників у промисловості, логістиці, сільському господарстві. Попит на працю залишається високим, зараз вакансій більше внаслідок нестачі робочої сили. У середньостроковій перспективі спостерігається зростання заробітних плат на 17%.

Щодо капітальних інвестицій, які мають багатовимірний вплив на економіку держави та окремі

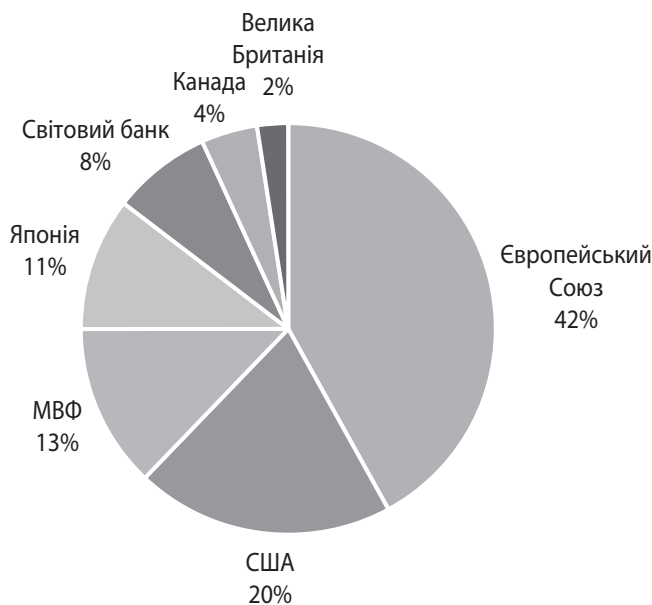

Рис. 4. Рівень міжнародної допомоги Україні різними країнами світу у 2024 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [3].

її сектори, можемо відзначити, що за 2020–2024 рр. відбувалося їх значне коливання (рис. 5).

У 2020–2021 рр. інвестиції були на високому довоєнному рівні, 20–23% ВВП. Потім відбулося різке падіння – до 12,1% у 2022 р. – пов'язане з початком повномасштабної війни. Починаючи з 2023 р. спостерігається поступове відновлення інвестиційної активності, що свідчить про адаптацію економіки та залучення коштів на відновлення інфраструктури та критичних галузей.

В Україні протягом років проведення бойових дій відбуваються значні реформи інституцій та систем стратегічного управління. Так, помітного прогресу досягнуто у впровадженні таких заходів, як доопрацювання ESRU, запуск системи кризового страхування військових ризиків, оновлення митної та податкової служб.

Реформування стратегічних інституцій підвищує антикорупційну ефективність і прозорість управління. Крім того, були підписані нові 10-річні безпекові угоди зі стратегічними союзниками, зокрема Польщею, Німеччиною, Великою Британією, що є важливим елементом забезпечення міжнародної економічної безпеки. Також формуються довгострокові плани, зокрема кількарічні дорожні карти економічного відновлення, із акцентом на інноваціях, інвестиціях у критичну інфраструктуру та енергонезалежності.

Таким чином, Україні слід зосередити увагу на ключових аналітичних підходах, необхідних для формування стратегій міжнародної економічної безпеки в умовах війни:

1. *Індикатори вразливості до гібридних загроз*, оскільки сучасна війна ведеться не лише на полі бою, вона має кібернетичний, інформаційний,

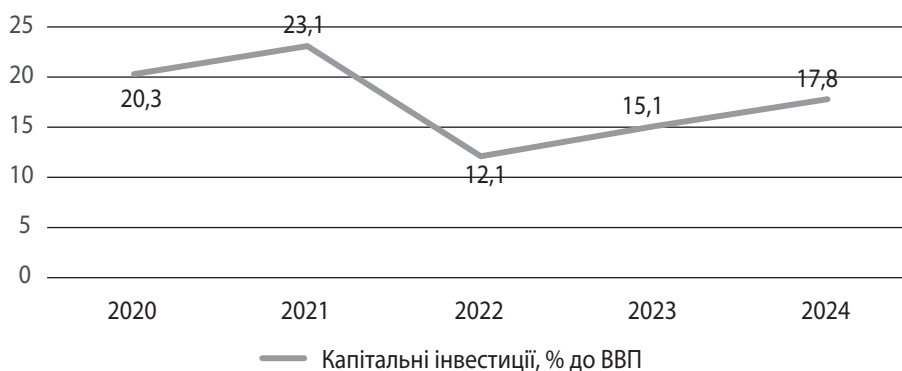

Рис. 5. Рівень капітальних інвестицій в Україні за 2020–2024 рр.

Джерело: розраховано авторами за даними [3].

енергетичний, продовольчий і валютно-фінансовий виміри. Держава повинна мати набір специфічних індикаторів, які фіксують залежність від критичної інфраструктури (іноземне програмне забезпечення, канали зв'язку, логістичні сервіси), енергетичну та продовольчу вразливість (обсяг стратегічних резервів, частка імпорту у споживанні, доступ до води та електроенергії) та кіберризиків (кількість атак, стан кіберзахисту державних реєстрів, фінансових установ, систем управління). Наприклад, в Україні одним із таких індикаторів стала стабільність функціонування системи «Дія» та банківських сервісів під час масових кібератак.

2. *Геоекономічні карти ризиків* – ці аналітичні інструменти дозволяють візуалізувати вплив війни на торговельні шляхи, логістичні вузли та експортно-імпорتنі операції, оцінити рівень стратегічної залежності від окремих країн чи регіонів (наприклад, від імпорту сировини з держав, які не підтримують санкції), а також виявити потенційні «червоні зони», тобто території чи партнери з високим ризиком економічної дестабілізації. Класичним прикладом є карта зміни маршрутів зернового експорту України через блокування Чорного моря.

3. *Сценарне моделювання воєнного впливу* передбачає розробку кількох можливих сценаріїв розвитку подій (ескалація, стабілізація, міжнародна інтервенція, перемога/поразка агресора), оцінку їх економічних наслідків для конкретних секторів та визначення оптимальної відповіді держави при кожному сценарії. В Україні застосовується модель «песимістичний – реалістичний – оптимістичний сценарій» у планах економічного відновлення Міністерства економіки.

Таким чином, ці аналітичні підходи не лише доповнюють стратегії безпеки, а й створюють їх динамічну основу, дозволяючи реагувати в реальному часі на зміну ризиків. У сучасній війні виграє не той, хто має більше ресурсів, а той, хто краще бачить загрози та швидше приймає управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

Отже, продовження бойових дій на території України радикально змінює зміст, логіку та структуру стратегії економічної безпеки держави. Ця стратегія перетворює її з відносно стабільного інструменту довгострокового планування на гнучку, багаторівневу систему реагування на гібридні загрози. Формування такої стратегії потребує синергії внутрішніх ресурсів і міжнародної підтримки, використання адаптивних інструментів, здатних забезпечити стійкість на всіх етапах – від війни до відновлення.

Стратегія міжнародної економічної безпеки України у 2024 році продемонструвала високу адаптивність і здатність мобілізувати значні ресурси для протидії воєнним загрозам. Рекордні витрати на оборону – понад 30% ВВП, суттєва міжнародна фінансова підтримка – понад 100 млрд дол. за три роки та проведені реформи системи стратегічного управління стали основою економічної стійкості та витривалості країни. Водночас виклики війни стимулювали розвиток довгострокових планів відновлення: інноваційні проекти, модернізація критичної інфраструктури, енергонезалежні ініціативи та залучення капіталу. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Бліщук К. М. Забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану: досвід України. *Наукові перспективи*. 2024. № 7. С. 38–48. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-38-48](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-38-48)
- Глуценко О. О. Функція забезпечення безпеки держави в умовах забезпечення воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 53–55. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.10>
- Звіти про виконання Державного бюджету України за 2022–2024 роки. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
- Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності. 08.04.2025. *НІСД*, 2025. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-vysokikh-voyen-nykh-ryzykiv>
- Соколов О. Економічна безпека України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Т. 1. № 86. С. 277–281. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.41>
- Center for Strategic and International Studies (CSIS). URL: <https://www.csis.org>
- European Union Chamber of Commerce in China. URL: <https://www.eurochamber.com.cn/en/home>
- International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>

REFERENCES

- Blishchuk, K. M. (2024). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy v umovakh voiennoho stanu: dosvid Ukrainy [Ensuring the economic security of the state under martial law: the experience of Ukraine]. *Naukovi perspektyvy*, 7(49), 38–48. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-38-48](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-38-48)
- Center for Strategic and International Studies (CSIS). URL: <https://www.csis.org>

Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh vysokykh voennykh ryzykiv ta hlobalnoi nestabilnosti [Economic security of Ukraine in the context of high military risks and global instability]. (2025, April 8). NISD, Kyiv. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analytychni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-vysokykh-voennykh-ryzykiv>
European Union Chamber of Commerce in China. URL: <https://www.europeanchamber.com.cn/en/home>
Hlushchenko, O. O. (2023). Funktsiia zabezpechennia bezpeky derzhavy v umovakh zabezpechennia voiennoho stanu [The function of ensuring the security of the state under martial law]. *Chasopys*

Kyivskoho universytetu prava, 1, 53–55. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.10>
International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
Sokolov, O. (2024). Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Economic Security of Ukraine in Wartime Conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pravo»*, 1(86), 277–281. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.41>
Zvity pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2022–2024 roky [Reports on the execution of the State Budget of Ukraine for 2022–2024]. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>

УДК 35.073.52:332.143:005.21

JEL: H70; R51

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-39-48>

ІНСТИТУЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДО ВИКЛИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

©2025 МУШНИКОВА С. А., БОБИЛЬ В. В., ДОБРИК Л. О., ДРОНЬ М. А.

УДК 35.073.52:332.143:005.21

JEL: H70; R51

Мушникова С. А., Бобиль В. В., Добрик Л. О., Дронь М. А. Інституційна адаптація органів місцевого самоврядування до викликів економічної невизначеності

У статті досліджено концептуальні засади інституційної адаптації органів місцевого самоврядування (ОМС) до умов економічної невизначеності та зовнішніх викликів, зумовлених кризовими процесами, воєнними ризиками, децентралізаційними трансформаціями та євроінтеграційними зобов'язаннями України. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних підходів до розуміння сутності інституційної адаптації місцевої влади, визначення ключових чинників, що її детермінують, і формування інтегральної моделі оцінювання адаптаційної спроможності територіальних громад. Методологія ґрунтується на системному, інституційному та порівняльному підходах, застосуванні методів логіко-структурного моделювання, контент-аналізу нормативних актів, індексного та бенчмаркінгового аналізу. Доведено, що інституційна адаптація є багатовимірним процесом, який охоплює три взаємопов'язані виміри: організаційно-структурний, фінансово-економічний і соціально-комунікативний. Систематизовано наукові підходи до інтерпретації цього явища, зокрема фінансово-бюджетний, спроможнісний, правово-організаційний, компаративно-ризиковий, реформний і постконфліктний. Визначено комплекс чинників, що впливають на ефективність адаптивних процесів, серед яких ключовими є інституційна спроможність органів управління, фінансова автономія, стабільність нормативно-го середовища, цифрова готовність, соціальна довіра та підтримка громадян. Запропоновано інтегральний показник інституційної адаптації ОМС, який включає п'ять груп індикаторів (фінансова гнучкість, кадрово-організаційна спроможність, нормативно-процедурна узгодженість, ризикова стійкість, соціально-комунікаційна взаємодія) та дозволяє оцінити рівень адаптивності громад за шкалою від 0 до 1. Практична значущість представленої моделі полягає в можливості використання її в процесах стратегічного планування, моніторингу інституційної стійкості, формування місцевих політик та оцінювання успішності реформ. Результати дослідження спрямовані на посилення управлінських механізмів місцевого самоврядування, розвиток аналітичної інфраструктури та зростання адаптивної стабільності територіальних громад у контексті сучасних соціально-економічних трансформацій.

Ключові слова: місцеве самоврядування, інституційна адаптація, адаптивна спроможність, економічна невизначеність, децентралізація, індекс адаптації, стійкість громади.

Рис.: 1. Табл.: 1. Формул.: 1. Бібл.: 12.

Мушникова Світлана Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу, Навчально-науковий інститут «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій (просп. Науки, 4, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: svetamush@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-522X>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57212221544>

Бобиль Володимир Володимирович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та психології, Український державний університет науки і технологій (вул. Академіка Лазаряна, 2, Дніпро, 49010, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7306-3905>

Добрик Лілія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та психології, Український державний університет науки і технологій (вул. Академіка Лазаряна, 2, Дніпро, 49010, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3853-9285>

Дронь Марина Анатоліївна – доктор філософії, доцент кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу, Український державний університет науки і технологій (вул. Академіка Лазаряна, 2, Дніпро, 49010, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-9521>